

Шайгородський Ю.Ж.

Гене́за поглядів на політику: ключові моменти зміни парадигм пізнання

УДК 32.001

Шайгородський Ю.Ж.,
доктор політичних наук,
головний науковий співробітник
Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень імені І.Ф. Кураса
Національної академії наук України

Стаття присвячена висвітленню генези поглядів на політику як суспільне явище, їх виникненню, становленню й розвитку. Запропоновано й обґрунтовано авторське бачення ключових моментів зміни дослідницьких парадигм.

Ключові слова: політика, генеза поглядів на політику, теорія політичної науки, історія політичної науки.

Статья посвящена освещению генезиса взглядов на политику как общественное явление, их возникновению, становлению и развитию. Предложено и обосновано ав-

торское видение ключевых моментов изменения исследовательских парадигм.

Ключевые слова: политика, генезис взглядов на политику, теория политической науки, история политической науки.

The article is devoted to genesis views on politics as a social phenomenon – their origin, formation and development. Proposed and justified the author's vision of key points change research paradigms.

Key words: politics, genesis views on politics, theory, political science, history of political science.

За сучасних умов наукова категорія «політика» збагачується новими теоретичними й методологічними підходами. На пізнання сутності, форм і засобів політики спрямовують увагу фахівці різних галузей політичної науки – теорії політики, історії політичних вчень, політичної антропології, психології, соціології, економії, філософії тощо. Це свідчить про те, що політика є багатоаспектним об'єктом пізнання, який розглядається, з одного боку, як специфічне зовнішнє буття суб'єкта та його свідомості (хоча суб'єкт може бути й актором цієї реальності), а з іншого – як сфера теоретичної і практичної діяльності суб'єктів політики.

Політика як суспільне явище зорієнтована на вирішення широкого кола проблем: політичної влади, організації суспільства, діяльності політичних партій і громадських організацій, взаємовідносин суспільних класів, соціальних груп, еліт, міжнародних відносин, прав і свобод громадянина тощо. Тому **в загальному вигляді політику можна трактувати як сукупність знань, ідей, діяльності (бездіяльності), результатів, механізмів організації політичного життя і контролю над ним суспільства і держави у внутрішньому і зовнішньому вимірі.** Таке визначення хвибує на певну абстрактність. Але воно охоплює не тільки фактори боротьби за владу, але й проблему вирішення конфліктів, роль держави як арбітра у відносинах класів, соціальних груп, верств, політичних партій, інститутів громадянського суспільства, окремих громадян (докладніше [1, с. 23–25]). Запропоноване визначення не заперечує існуючих трактувань політики: 1) відносини між класами, соціальними групами, партіями щодо специфічної боротьби за владу; 2) ототожнення політики з іншими суспільними явищами, такими як панування, влада, держава тощо; 3) пояснення через функції – управління, підтримання порядку, збереження миру в країні і за її межами, ведення війни, контроль над суспільством і людиною; 4) визначення політики через її цілі. Очевидно, будь-яке

визначення політики, що охоплює лише частину цього суспільного явища, має право на життя доти, доки не видається за універсальне.

Політика як об'єкт і предмет політичної науки досліджується як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Вдосконалення теорії політики є актуальною науковою проблемою. Більшість дослідників визнає, що знання про політику дають змогу вдосконалювати її в двох напрямках: а) як загальноісторичний процес організації суспільного життя в якості держави та її інститутів (не тільки політичних), політичних відносин, інститутів громадянського суспільства; б) як контрольно-регулятивну систему, котра скеровує життя соціуму в цілому, діяльність і відносини суспільних груп, верств, класів, націй, країн, людства (запобігання глобальним конфліктам, встановлення цивілізованого світового порядку тощо).

Саме тому мета статті – дослідити генезу поглядів на політику, намагаючись по можливості сконцентруватися не стільки на деталях політичних теорій, скільки на типологічно спільних характеристиках у розумінні сутності політики як суспільного явища. Фіксація цих типологічних характеристик, на наш погляд, дає змогу відзначити ключові форми зміни парадигм у її розумінні.

Ми не ставимо за мету подати історію політичних вчень. Така історія передбачала б заглиблення в деталі, які відрізняють одного теоретика від іншого, тоді як наше дослідницьке настановлення зовсім інше: воно спрямовується на виявлення загальних типологічних особливостей парадигми. Увага концентрується не на розбіжностях, а на об'єднавчих аспектах розуміння сутності політики, що дозволяє розглядати їх у межах певної парадигми.

Політика як парадоксальний предмет соціального пізнання. Особливість політики полягає в тому, що, з одного боку, вона утворює ядро, без якого людське суспільство не може функціонувати. З іншого ж боку, політика містить ціннісний

аспект, уявлення стосовно ідеалу (скажімо, добра, свободи, справедливості), якого ніколи й нікому не вдавалося досягнути в соціальній практиці, в реальних політичних процесах, у політичній діяльності. У цьому сенсі парадоксальність політики полягає в тому, що про неї говорять як про певну фундаментальну очевидність нашого соціального та повсякденного досвіду і водночас як про те, що постійно «ухиляється» від раціонального осмислення і практичного втілення.

Такі міркування свідчать про те, що політика нерозривно пов'язана з владними відносинами. Та якщо проаналізуємо усі відомі нам форми діяльності інститутів влади в історії (включаючи й сучасну демократію), то знайдемо в них приклади нищівної критики невідповідності цих інститутів одвічним принципам політики, де за проявами «легітимного насильства» слід розглядати «суспільне благо», своєрідні виміри Істини і Моралі. У цьому контексті доречно зауважити, що сучасні дослідники частіше говорять про таке явище, як деполітизація, тобто політика фіксується за допомогою вказівки на її відсутність як певне належне, що стає інструментом інтелектуального і морального суду над дійсним «неістинним» та «аморальним», над тим станом речей, якому Ж.-П. Сартр дав визначення у своєму афоризмі: «У політики завжди брудні руки».

Парадоксальний статус політики обумовлюється тим, що політику розглядають або в термінах «реальної політики», тобто шляхом редукції всієї політичної сфери до силових відносин, або, навпаки, як чистий ідеал, що передбачає трансформацію у різновид «романтичного нігілізму», а це не менш небезпечно, ніж цинізм «реальної політики», який загрожує революціями та можливістю значно більшого насильства, ніж те, проти якого такі уявлення виступали. У цьому сенсі можемо зауважити, що визначні політичні мислителі вміли зберігати майже неможливу позицію «золотої середини» – між Сциллою романтичних утопій і Харибдою буденного політичного цинізму. Міра цього уміння розуміти політику як «скорботну працю» багатьох поколінь, де політика фіксувалась як мистецтво можливого (нині частіше говорять про мистецтво неможливого) на межі появи/зникнення, на нашу думку, й була показником геніальності того чи іншого мислителя.

Прикладом володіння таким «умінням» може бути творчість М. Вебера, котрий чітко визначив прояви політичного як відносин насильства і панування. Впадає в око абсолютизація М. Вебером ролі насильства в історії [2, с. 130–139]. На відміну від К. Маркса, з яким його часто порівнювали, враховуючи ступінь його впливу на громадську думку, для М. Вебера насильство є не тимчасовим явищем («повитухою» історії), після застосування якого настає Золотий Вік загального Добра, а пер-

манентним станом внутрішньодержавних та міждержавних відносин.

Однак М. Вебера не визнали б видатним мислителем, якби він обмежився лише проповіддю чергового різновиду соціал-дарвінізму. Акцентуація ним теми відчуження індивіда в ситуації панування «раціональної бюрократії», пильна увага до сфери цінностей (і, як наслідок, інтерес до світових релігій як каталізаторів історичних і державних проєктів), тема моралі політика та пошук форм і шляхів здобуття індивідуальної свободи за умов тотальної бюрократизації – усе це свідчить, що М. Вебер як мислитель фіксував не тільки певний статус-кво «реальної політики», але й розглядав історичні різновиди владних відносин як типи панування крізь призму політичного ідеалу. Саме наявність такої міри співвідношення «ідеального» й «реального» в проєкті політичної соціології робить цей проєкт визначним досягненням соціально-політичної думки.

Приклад М. Вебера спонукає до розгляду еволюції поглядів на природу політики і політичного. Фіксація згаданої міри в історії політичної філософії і політичної науки пропонує нам орієнтир для з'ясування того, що великі мислителі ототожнюють політику з певними формами влади (які можна уявити як константний взаємозв'язок інститутів та індивідів, причому константний не у змістовому, а в структурному сенсі) плюс «щось іще» (тобто ідеали, які є історичними змінними, котрі дозволяють відокремити політику від не-політики).

Політика: держава на службі у «блага». Незважаючи на критику європоцентризму, яка вже стала загальним місцем у сучасній соціально-політичній літературі, необхідно акцентувати очевидне: про феномен політики можна говорити, враховуючи навіть досвід стародавніх держав. Це має важливе теоретичне значення для розуміння сутності феномена, але не тотожності держави та її інститутів. Дійсно, в давніх цивілізаціях існували потужна держава, певна модель влади, своя управлінська еліта, освічений прошарок професіоналів, ідеологія (міфи), які легітимували певний тип соціально-політичного устрою. І, незважаючи на наявність цих компонентів, ми все ж не маємо підстав говорити про політику у зв'язку з такими утвореннями, але можемо вести мову про дополітичний статус таких державних утворень.

Кардинальна відмінність «класичного» грецького досвіду державотворення, втіленого в практиках маленьких містечок полісного типу, від східних деспотій полягала в тому, що, попри збереження регулятивної ролі Космосу як ідеальної моделі для всіх форм людської життєдіяльності, організація соціальних форм співжиття поставала не як віддзеркалення усталених форм небесного кругообігу, а як продукт людської життєдіяльності, створений для задоволення людських потреб. Усві-

домлення того, що не існує заданого зразка для соціально-політичного і державного устрою, може бути охарактеризоване у повному смислі слова як *революція* у свідомості, наслідки якої відчуваемо й нині. Цей злам звичного космоцентризму означав прорив виміру свободи у соціальні практики, оскільки державний устрій і закони, що регулювали всі соціальні практики в межах певного устрою, постали не як єдина даність, а як втілення *можливого*. Політика зароджувалася через пошук спільних інтересів у справі захисту від зовнішнього і внутрішнього ворога.

Вимір свободи і вимір можливого (насправді це дві грані одного явища, які до того ж демонструють розбіжності між звичним для нас розумінням свободи і розумінням її давніми греками) означали народження специфічної політики, яку у пізніші часи стали розуміти як мистецтво можливого. Таке усвідомлення призвело до народження політичної філософії як теоретичного підґрунтя для вибору оптимальної форми правління. Таким чином, весь вузол відзначених змін у свідомості та суспільних практиках мав далекосяжні наслідки, які й спричинили народження власне *політики* як нової форми цих практик. Це, передусім, активна роль свідомості в їх організації замість звичного ритуального підкорення встановленим правилам. У свою чергу, ця активна роль, що знайшла *інституційне* втілення в афінській демократії, означала розрив між піклуванням про приватні справи і справи громадські, якими переймалися вільні афіняни. Такий розрив відчувався і в розбіжності між соціальною реальністю та суспільним ідеалом, який повинен був служити постійним регулятивом і до практичного здійснення якого слід було прагнути. Нарешті, останнім наслідком активної присутності свідомості у сфері соціально-політичних практик виявилась тема постійного зусилля, на гребені якого ставало можливим поєднати приватне і громадське, ідеальне і реальне.

Політика як інституційна форма досягнення соціального консенсусу. Розбіжності між політичною парадигмою, розробленою в Давній Греції, яка збагатила досвід багатьох століть європейської історії, і парадигмою, аналіз якої пропонуємо, очевидні. Платонівсько-аристотелівську модель можна назвати холістською, тоді як новоєвропейську – номіналістською. Це розмежування передбачає радикальну відмінність у передумовах соціальної онтології. Онтологія Платона передбачає, що «ціле» існує раніше «частин» (індивідів), що, попри всю свою автономію, індивіди існують лише в межах цього «цілого» як його похідні, внаслідок чого «політика» незалежно від того, в яких формах державності вона здійснювалася (демократичній, олігархічній чи «змішаній»), завжди залишалась «політикою згори». Звідси її етикоцентризм, заснований на передумові «блага

цілого», звідси пріоритет обов'язків над правами (підпорядкування других першим), звідси передумова політики як «мистецтва управління» або співвіднесення гетерогенних видів людської діяльності в межах «суспільної гармонії», в якій, однак, «інтерес» окремого індивіда не лише враховувався, але навіть міг бути концептуалізованим як суспільна проблема.

Таким чином, якщо для греків «держава» є іманентною людині формою соціального співжиття, то, починаючи з Н. Макіавеллі, вона постає у вигляді цієї «захисної» функції. І в цій функції вона позбавлена морального (і водночас сакрального) виміру і зводиться до ролі звичайного інструменту, що вимірюється винятково кількісною мірою *ефективності застосування сили*.

Для окреслення можливих варіацій у перспективі зазначеної «інструменталізації» політики акцентуємо основні пункти, що призвели до докорінної зміни «матриці» політичного мислення.

1. **«Індивід» як вихідна абстракція політичного мислення.** Не буде перебільшенням твердження про те, що першим, хто постулював такий підхід і тим самим здійснив «коперніканський переворот» у політичній філософії, був Н. Макіавеллі. Саме з його положень починається сучасне політичне мислення. Дослідники [3] відзначають, що в цих положеннях Н. Макіавеллі міститься практично все, що пізніше повторив Т. Гоббс, мислитель, який найбільш радикально порвав із «стародавньою» політичною парадигмою, внаслідок чого його погляди стали своєрідною «точкою відліку» для подальшого розвитку політичної теорії.

2. **Від природного права до прав людини.** Ідею природного права першим сформулював Г. Гроцій, який звільнив її з «теологічної оболонки» та розглянув поза зв'язком із кальвіністською доктриною. В інтелектуальному починанні Г. Гроція особливий інтерес для нас становлять такі тези:

а) людина є твариною, хоча й «вищого порядку»;
б) закони природи, як і закони здорового глузду, даються людині Богом (натуралізована природна даність освячена вищим божественним авторитетом, а сам індивід стає «біолого-теологічним гібридом»);

в) існує мінімальний набір базових прав, наданих людині від народження (які фігурують у сучасних доктринах про права людини) [3, с. 377-378]. Ці положення є етапними в розвитку новоєвропейської політичної самосвідомості, оскільки вперше в історії права не вважаються похідними від заслуг, обов'язків, місця в суспільній ієрархії, а, навпаки, вони є базовою основою всіх інших правил соціальних обмінів.

3. **Теорії суспільної угоди і проблема суверенітету.** Проблема рівності індивідів як юридичних суб'єктів органічно пов'язана з темою суспільної угоди, концепт якої невіддільний від

ідеї рівності і яка повністю спростовує традиційні уявлення про сутність держави: не індивід отримує свою ідентичність та суб'єктність з «рук держави», а навпаки – держава отримує легітимний статус у вигляді колективного консенсусу індивідів. Ідея угоди виникає вже у С. Пуфендорфа: «Загалом, щоб об'єднати множину, чи багатьох людей, в одну Складену особу, якій можна приписати одну спільну дію і якій належать певні права, на які жоден індивідуальний член не може претендувати окремо, необхідно, щоби вони об'єднали свою волю й зусилля, уклавши угоду, без якої годі збагнути, як можна об'єднати разом багато людей, від природи *рівних* між собою» [3, с. 385]. (Підкреслено нами для того, щоб показати корелятивний характер зв'язку між концептом рівності та концептом суспільної угоди – Ю. Ш.).

4. Інституційні передумови «рівності» та «формальна» модель справедливості. Виходячи з логіки попереднього викладу, можемо дійти висновку: ланцюг основних передумов та наслідків веде до визнання надзвичайності ролі інститутів у забезпеченні принципу «рівності» в суспільстві та принципу «верховенства Закону». Таким чином, отримуємо «формальну» модель справедливості, суть якої полягає в простій тезі: тільки «форма», відчужена від конкретики індивідуальних людських недосконалостей та емоційної сторони людських вчинків, може реалізувати принцип справедливості, по-перше, «раціонально», по-друге, «об'єктивно» (враховуючи інтереси всіх), по-третє, «серійно», на зразок промислового виробництва. Визнання того, що людина «зла за своєю природою» (Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, І. Кант), що не можна виводити реалізацію принципу справедливості з такого ненадійного джерела, як її морально-етичні принципи, призводить до відмови від принципу «етичної змістовності» та утвердження принципу «інституційного формалізму».

Показовою ілюстрацією цього *парадигмального зсуву* в політичному мисленні і водночас першою *інституційною* характеристикою демократії в новоєвропейському розумінні стала *концепція розподілу влади*, найвиразніше представлена Ш. Монтеск'є [4, с. 109-151]. Ця концепція, яка уявляється нашому сучасникові цілком природною, сформувалася в результаті одвічної «підозри» щодо можливих намірів окремих індивідів узурпувати владу в суспільстві: «розподілену» владу учасникам політичних процесів узурпувати значно складніше.

Марксистський проект розчинення політичного в соціальному. Марксистський термін «політика» вживали переважно в негативних конотаціях, тобто як те, що необхідно вилучити з процесів «соціального обміну» як головного його регулятора. Але ми не можемо не зважати на те, що в 1960-і роки в марксистсько-ленінізмі почали говорити

про «наукову політику» на протиположності «ненауковій буржуазній політиці». Разом із тим це була самостійна пізнавальна парадигма. Справа в тому, що основоположники марксизму об'єктивно фіксували основні суперечності редукції всієї соціальної проблематики до парламентської демократії, всі її внутрішні суперечності як замасковану форму панування під раціоналізованим камуфляжем рівності. І хоча марксизм як конкретно-історична модифікація цього стилю мислення з наївно-утопічним уявленням про комунізм відійшов у минуле, стратегія цього напряму критичного аналізу наразі розвивається в неомарксистських теоретичних течіях, зокрема і в Україні.

Модель політики в парадоксальності перспективи свого знищення в марксистській досить точно представлена в характеристиці А. Бадью: «Якщо демократія є формою держави, то як ця категорія може застосовуватися із суто філософської точки зору? Для Леніна метою або ідеєю політики було відмирання держави, безкласове суспільство, а отже – зникнення усіх державних форм, в тому числі, звичайно, і демократичної. Саме це можна назвати «родовим» комунізмом – як він представлений Марксом в «Рукописах 1844 року». «Родовий комунізм» означає егалітарне суспільство з вільною асоціацією працівників, коли діяльність регламентується не технічними чи соціальними статусами та спеціалізаціями, а колективним підкоренням необхідності. У такому суспільстві держава – як відокремлена субстанція публічного примусу – розпадається. Розпадається і сама політика – оскільки вона виражає інтереси соціальних груп та націлена на завоювання влади. Отже метою будь-якої комуністичної політики є її власне знищення в модальності зведення нанівець відокремленої форми Держави як такої, навіть якщо йдеться про державу, що проголошує себе демократичною» [5, с. 163-164].

Марксистська теорія стала предметом великої кількості пильних досліджень, тому окреслимо лише основні тези проекту, як альтернативного інституційної парадигми.

1. Місце індивіда у філософсько-політичному проекті К. Маркса. Необхідно констатувати, що К. Маркс здійснив першу в історії філософської думки деконструкцію самої основи традиційних уявлень про індивіда як суб'єкта, піддавши ревізії саме поняття суб'єктивності. Він «розщепив» біологічні й теологічні складові класичного суб'єкта, продемонструвавши штучний та довільний характер їх зв'язку, не обумовлений жодними відносинами причинності. Він показав, що цей суб'єкт у реальності є «конструктом», в якому «потоплено» реальні механізми суб'єктоутворення.

2. Деконструкція основних складових інституційної парадигми у К. Маркса. Відмова від передумови включення відчуженого індивіда в основу

політичного мислення автоматично руйнує такі передумови інституційної парадигми, як концепт одвічної рівності, природного права, держави як продукту суспільної угоди. Взагалі будь-яка передумова наявності неподільних природних властивостей людини рішуче заперечується К. Марксом. У результаті принцип рівності і інститут права, що корелює з ним, які лежать в основі інституційної парадигми політики, стають ілюзорними «раціоналізаціями» й регуляторами взаємодії відчужених індивідів, а тому, на думку К. Маркса, підлягають радикальному перегляду.

Марксистська парадигма політики як альтернатива інституційній парадигмі виявилась не лише нежиттєздатною, але й цілковито нездійсненою. Навіть внаслідок пролетарських революцій проект знищення політики не було реалізовано. Навпаки, програмні пункти режимів «реального соціалізму» були калькою з політичного дискурсу демократичної парадигми (в них теж говорилося про демократію, справедливість, соціальні гарантії), тобто відмінності цих режимів від буржуазних демократій мислились не в тому, що соціалістична демократія є щось інше, а в тому, що вони, по суті, те ж саме, тільки краще (так само, як соціалістичне виробництво мало бути ефективнішим, ніж виробництво капіталістичне).

Сучасні концепції реполітизації в умовах тотальної деполітизації епохи пізнього капіталізму. Сучасний стан постмарксистської критичної думки (або лівої думки в її широкому розумінні) можна охарактеризувати як відмову від базової основи утопічного проекту К. Маркса – «смерть політики» та її розчинення в «соціальному». Абсолютний негатив, яким характеризувалась у К. Маркса політика як така, змінився на діаметрально протилежну фобію – фобію деполітизації, яку виробляють у надрах самого капіталізму і в межах його основного державного репрезентанта – західної демократії.

При першому наближенні «смерть політики» для сучасних мислителів характеризується зникненням індивіда як твердого «соціального атома», як того елемента соціуму, з яким держава має рахуватися, сила якого підтверджена інститутом права. В умовах такого постполітичного стану класичний суб'єкт перетворюється на нарцисичного суб'єкта споживання епохи пізнього капіталізму. За цих умов на місце політики як технології участі індивідів у прийнятті державних рішень та впливу на ці рішення приходять просте управління, адміністрування згори, технології маніпулювання свідомістю, де індивідові пропонується лише ілюзія участі та впливу на процес прийняття рішень. Невипадково зі «смертю політики» корелює ще й те, що політологи і філософи називають концепцією «смерті ідеологій», констатуючи, що місце ідеологій, які за всієї ілюзорності «картини світу» передбача-

ють цілісність, посідають мас-медійні конструкції, образи замість концептів, розірваність замість цілісності. У результаті суб'єкт стає психотизованим неможливістю скласти картину світу, фрагментарністю свого соціального досвіду [6, с. 21-24].

Аналіз катастрофічних наслідків, що стосуються гуманітарного й антропологічного вимірів соціально-політичного буття, які сталися в результаті «антропологічної катастрофи» розкладання класичного суб'єкта, став предметом наукових пошуків мислителів лівого спрямування (передусім, Ж. Бодріара, П. Віріліо, С. Жижека). У новій «лівій» парадигмі ідея рівності позбавлена юридичних та квазіюридичних конотацій. Її зміст лежить винятково у політичній площині. Це означає, що принцип рівності не може бути втілений в будь-яких інститутах, зафіксований в будь-яких законах та в будь-яких державних формах (в тому числі й у формах демократії).

У зв'язку з неможливістю фіксації «суб'єкта політичної дії» (що збігається з групою «відлучених»), з принципово його нефіксованістю в суспільному Цілому та неспіввіднесеністю з будь-якими соціологічними характеристиками кардинально змінюються принципи артикуляції власне політики, її відмінності від неполітики і, відповідно, сценарії реполітизації як політичної програми сучасного лівого мислення. У цьому сенсі виокремлюють такі принципи: а) принцип «антитеологічності» історії; б) принцип заперечення фіксованого суб'єкта визвольних політичних практик і заперечення будь-яких форм представництва цього суб'єкта в межах державного Цілого; в) принцип рівності, що регулює стратегію боротьби за зміну вихідної символічної рамки співвідношення «врахованих» і «знедолених».

На відміну від перелічених підходів, лівий проект реполітизації має намір пролізти крізь «вушко голки» такої «змістовності» ідеї рівності, яка б, з одного боку, не зупинялась на практиках парламентаризму та йшла далі від принципів виборності і представництва, а з іншого боку, не руйнувала б налагоджених механізмів реалізації ідеї справедливості через демократичні інститути. Іншими словами, на відміну від лібералізму новий егалітаризм розглядає рівність не в юридичній перспективі, а в перспективі винятково *політичній*.

У перспективі такого бачення інститут демократії як форма державного управління не скасовується, а *радикалізується* в тому сенсі, що за допомогою демократичних інститутів досягається заявлене в одвічному егалітарному імпульсі, однак принципово нереалізоване в її ліберальній версії. Тому егалітарні практики цієї парадигми завжди містять *антидержавний* заряд, виступаючи проти усталених практик управління, традиції одержавлення політики і логіки легітимного панування. Виходячи із цієї стратегії, на відміну від базових метафор парламентаризму (метафор консенсусу і компромісу)

парадигма реполітизації оперує метафорою втручання і метафорою розриву із чинним порядком з метою реалізації основоположного егалітарного імперативу «право мати право» (Х. Арендт) і надати це право всім «неврахованим» та знедоленим.

Завершуючи огляд основних парадигм пізнання світу політики, слід у підсумку зафіксувати найбільш фундаментальні принципи, що лежать в основі цих політичних парадигм. Отже маємо виокремити чотири основні парадигми:

– етикоцентристську (в межах якої під політикою розуміють мистецтво управління як гармонізацію суспільних інтересів в ім'я Блага Цілого);

– інституційну (де політика виступає у вигляді інституційного механізму забезпечення прав індивіда згідно з передумовою їх рівності);

– марксистську парадигму революційної деполітизації (в якій політику парадоксально розуміють як технологію самоскасування);

– парадигму лівої реполітизації (що передбачає радикалізацію егалітарного принципу і радикалізацію принципів демократії).

Серед описаних парадигм на сьогодні видаються актуальними класична ліберальна парадигма, яка поки що не втратила свого політичного потенціалу і продовжує визначати політичне мислення сучасної західної цивілізації, і парадигма реполітизації, котра актуалізує проблему соціальної справедливості.

Разом із тим слід зауважити, що розглянуті нами парадигми не вичерпують горизонтів політичного мислення, а отже, і формування нових політичних теорій, якщо враховувати бурхливий розвиток процесів символізації політики. Взаємодоповнення і взаємовплив цих парадигм у подальшому визначатиме розвиток і співвідношення політичних теорій та політичних практик у сучасних державах, у тому числі і в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шайгородський Ю. Ж. Політика: взаємодія реальності і міфу / Ю. Ж. Шайгородський. – К. : Знання України, 2009. – 400 с.

2. Вебер М. Три чистих типа легітимного господства: соціологічний етюд / М. Вебер // Соціологія. Хрестоматія. – М. : Гардарика, 2003. – 528 с.

3. Себайн Дж. Г. Історія політичної думки / Дж. Г. Себайн, Т. Л. Торсон ; пер. с англ. – К. : Основи, 1997. – 838 с.

4. Монтескьє Ш. Л. О духе законів / Ш. Л. Монтескьє // Антологія мирової філософії : сб. филос. текстів. – К., 1991. – Т. 1. – Ч. 2.

5. Бадью А. Можливо ли мислити політику? Краткий трактат по метapolітике / А. Бадью ; пер. с франц. Б. Скуратова, К. Голубович. – М. : Логос, 2005. – 239 с.

6. Бодрийяр Ж. Прозрачність зла : сб. ессе / Ж. Бодрийяр ; пер. с франц. Л. Любарської, Е. Марковської. – М. : «КДУ», 2006. – 258 с.